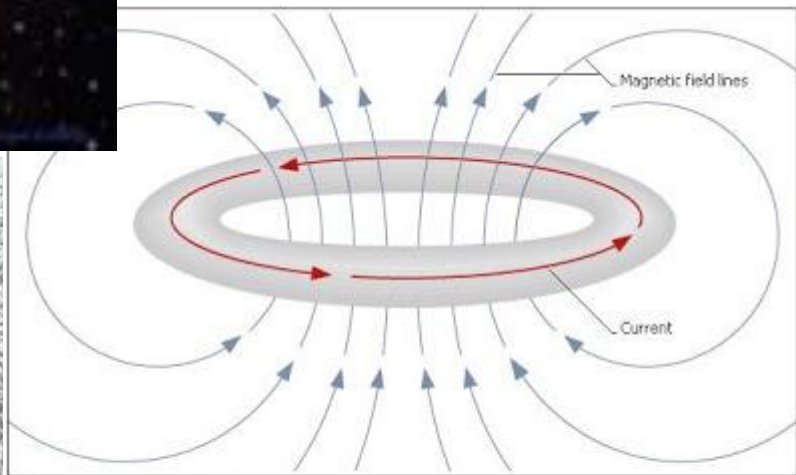
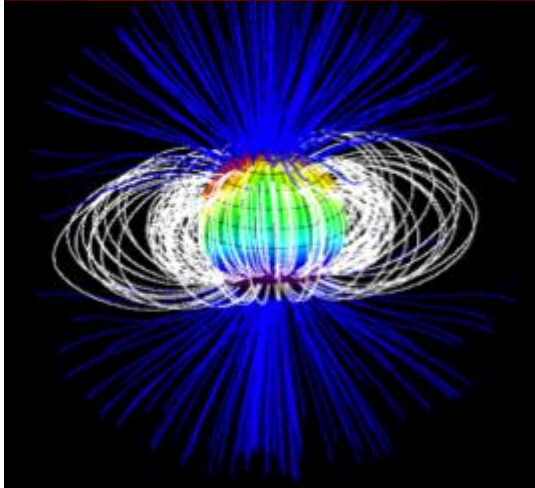

Mágnesség

Schay G.

Magnetic Fields and Electricity

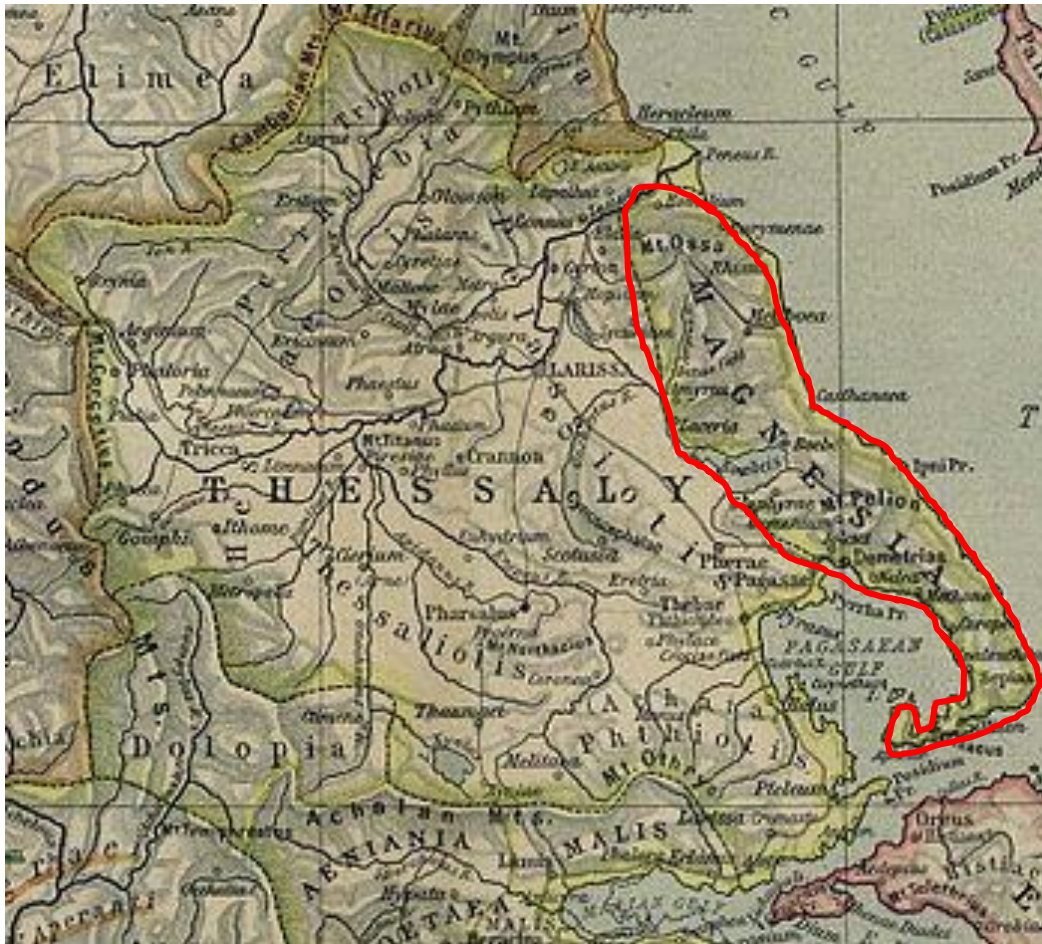
Hans Christian Oersted predicted in 1813 that a connection would be found between electricity and magnetism. In 1819 he placed a compass near a current-carrying wire and observed that the compass needle was deflected. This discovery demonstrated that electric currents produce magnetic fields. As shown here, the magnetic field lines circle around the current-carrying wire.

Magnesia

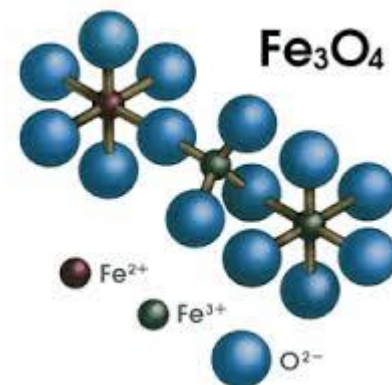
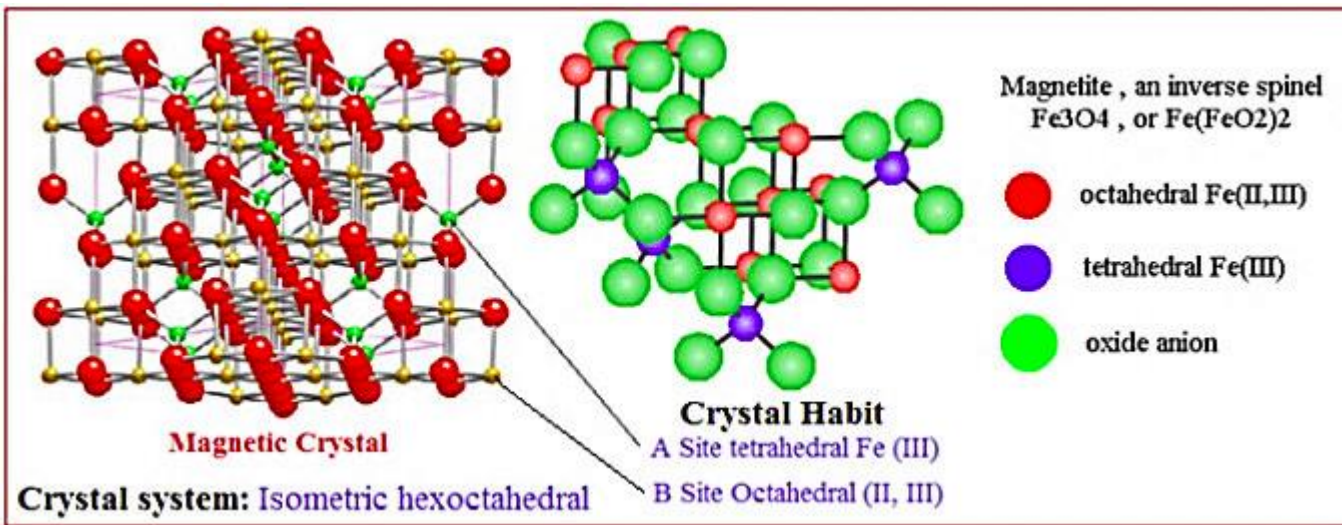
Μαγνησία

Itt találtak már az ókorban mágneses köveket

(valószínű villámok áramának a tere mágnesezi fel őket)

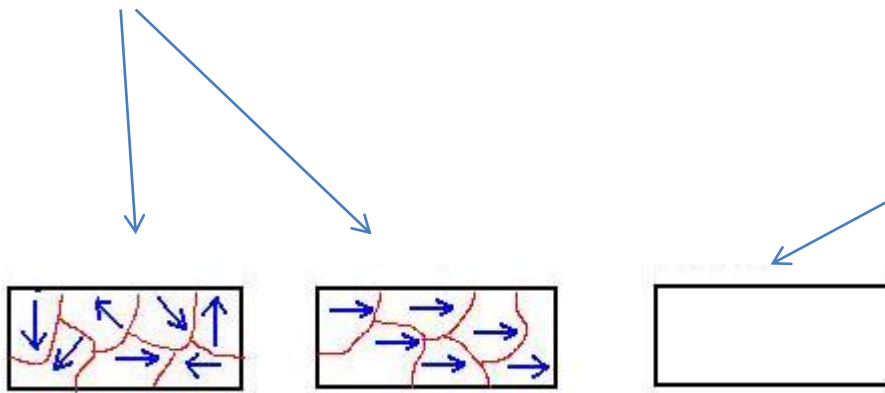

maghemit
 Köbös Fe_2O_3

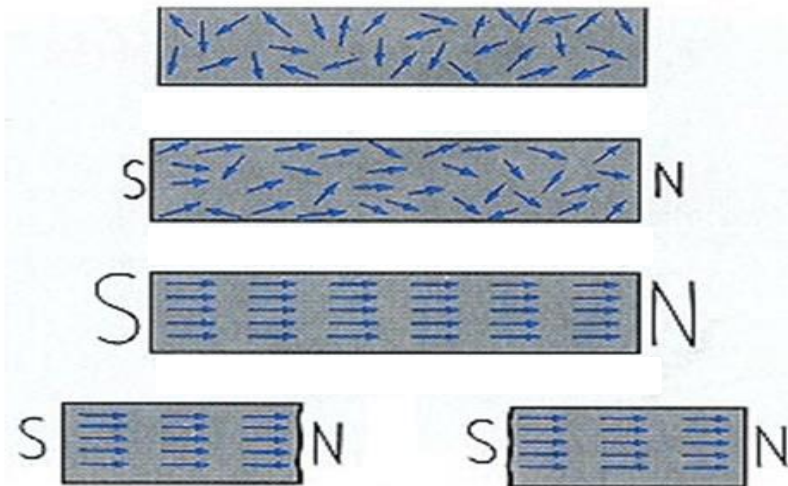
magnetit
 $\text{Fe}_2+\text{Fe}_3+2\text{O}_4$

mágnésvasérc

Eredetileg nem mágneses vasrúd mágnesezhető

Ez nem mágneses anyag

Különböző anyagok vannak mágnesség szempontjából:

Diamágneses (pl nemesgázok, víz, bizmut, stb)

Ezekben külső mágneses tér hatására a mágneseződés ellentétes a keltő térrel, így az anyagban a tér gyengébb mint kívül. (ez kismértékű)

Paramágneses (pl Alu, Na, K, egyéb lezáratlan héjú elemek)

Ezekben a külső tér saját magával párhuzamosan be tudja forgatni az elemi mágneseket, így a mágneseződés párhuzamos a térrel, és arányos is vele.

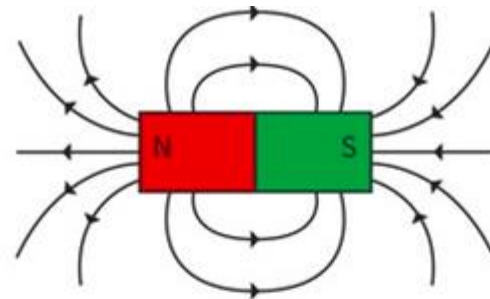
Ferromágneses (pl Fe, Co, Ni) ezek megtartják a mágneses tulajdonságukat akkor is ha a külső tér eltűnik, hiszterézis görbájük van.

Az első mágnesezés alkalmával kialakul egy megmaradó mágnesezettség.

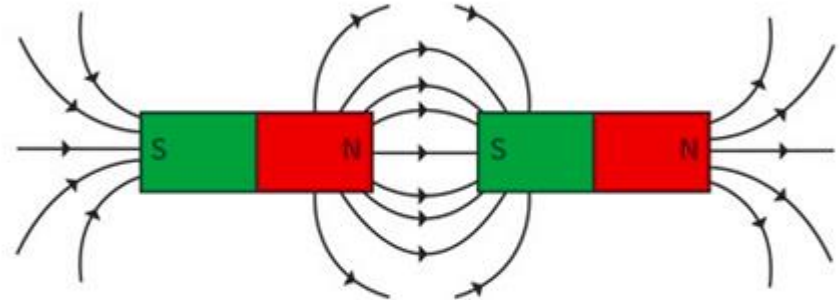
Dia, para : külső tér nélkül nincsen mágnesezettségük.

Minden mágnesnek KÉT pólusa van.

Azaz **mágneses monopólus nincs.**
(és nincs mágneses töltés-szétválasztás sem)

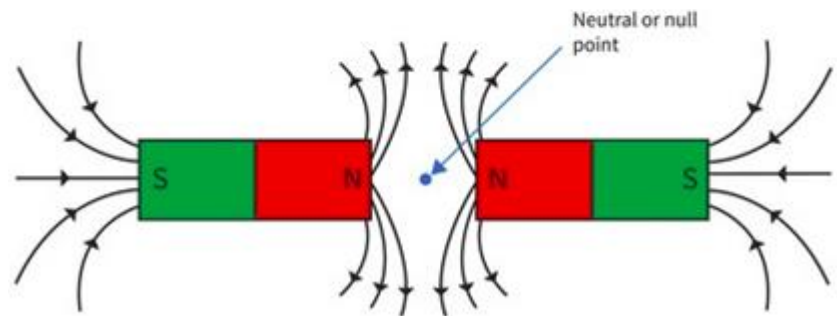

Ellentétes pólusok vonzzák egymást

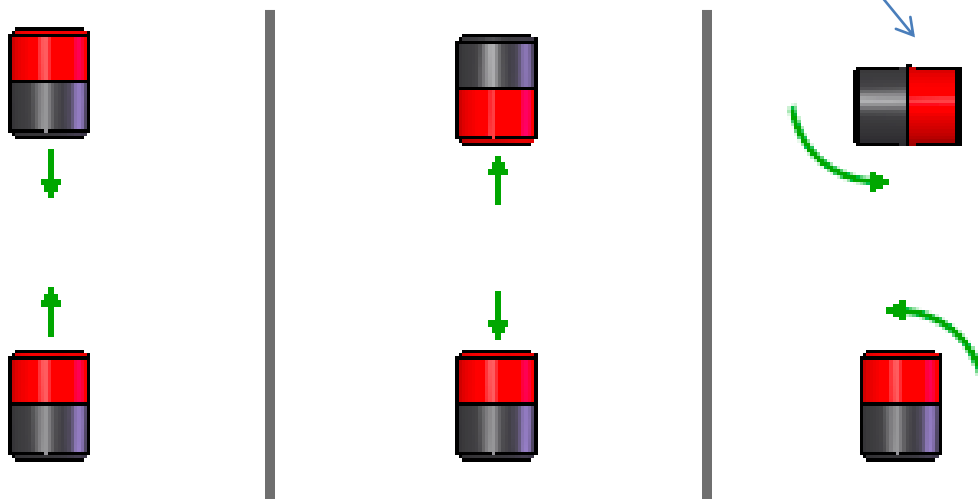
Attraction between opposite poles

Azonosak taszítják

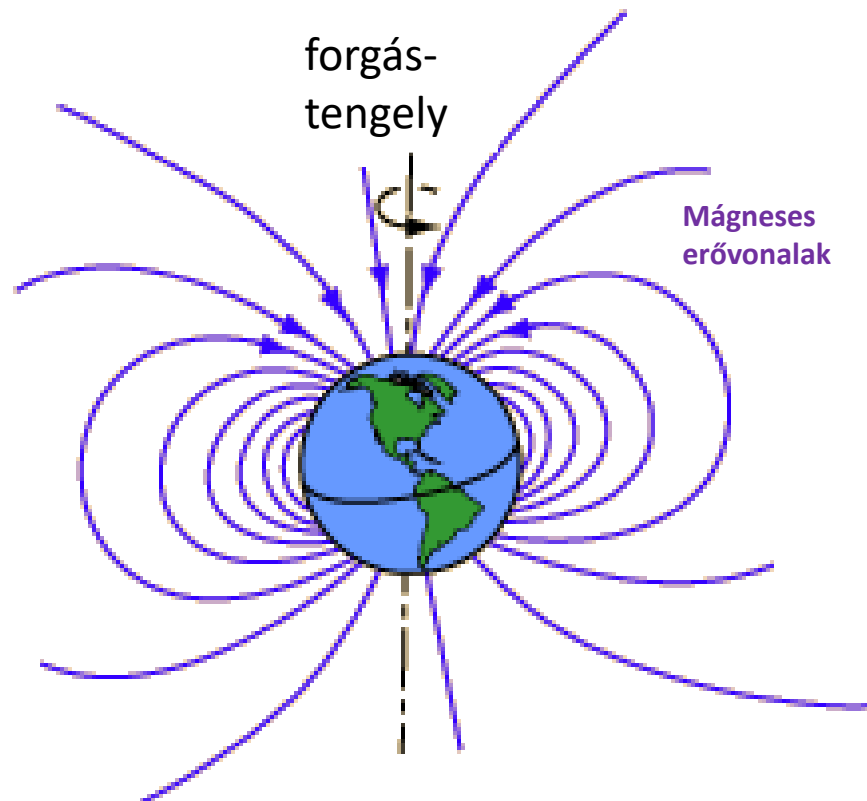
Repulsion between like poles

A mágnesek forgatni is tudják egymást.

Az iránytű a Föld mágneses erővonalait érzékeli...

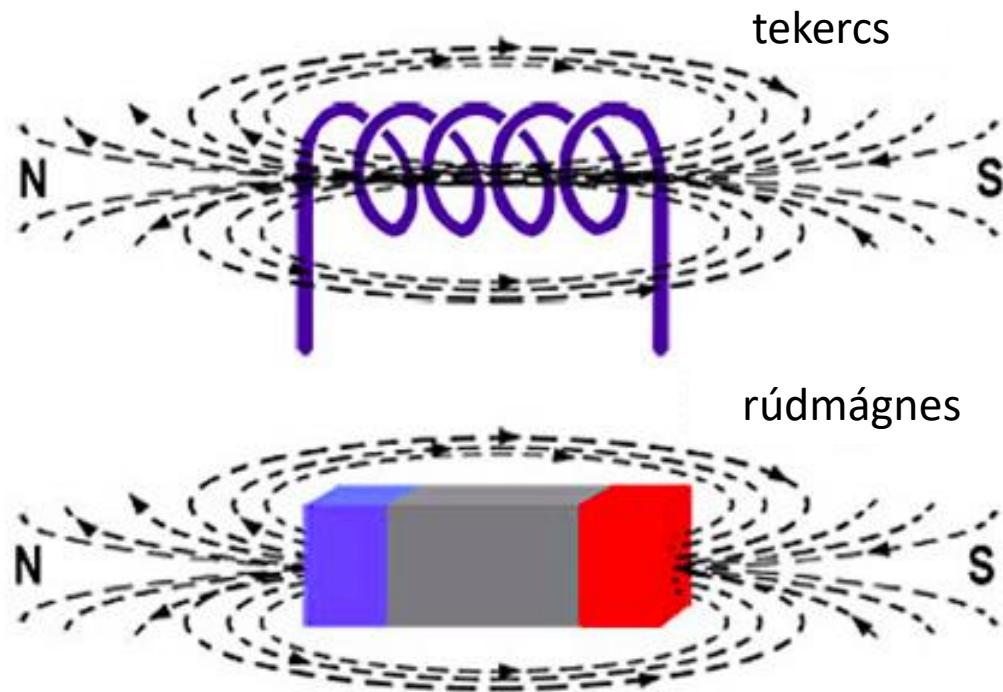
Ez tehát **két mágnes kölcsönhatása**, leginkább a forgatást használjuk ki.

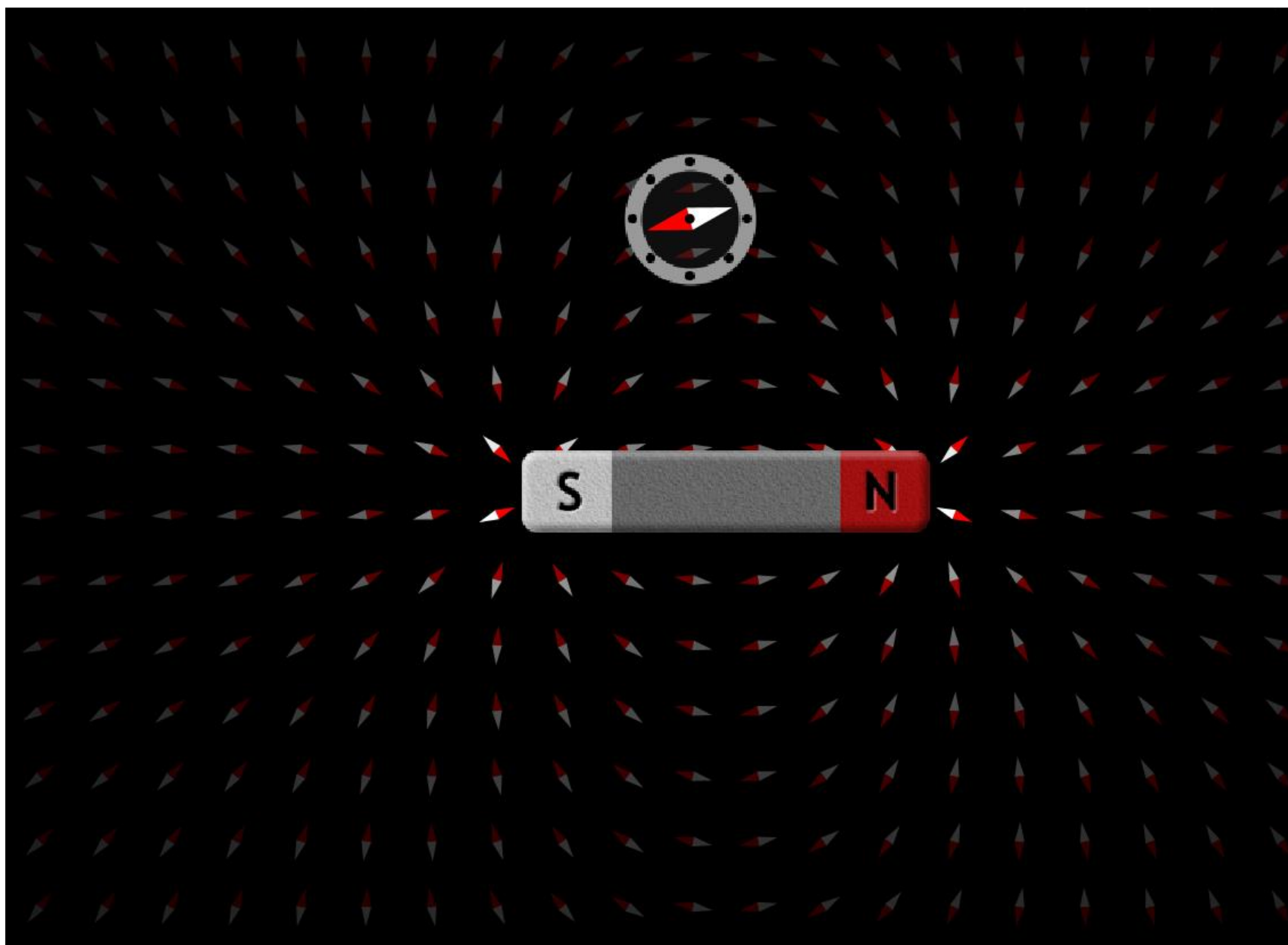

egy mágnesnek az É pólusa az, amelyik a Föld É pólusa felé néz egyensúlyi helyzetben.

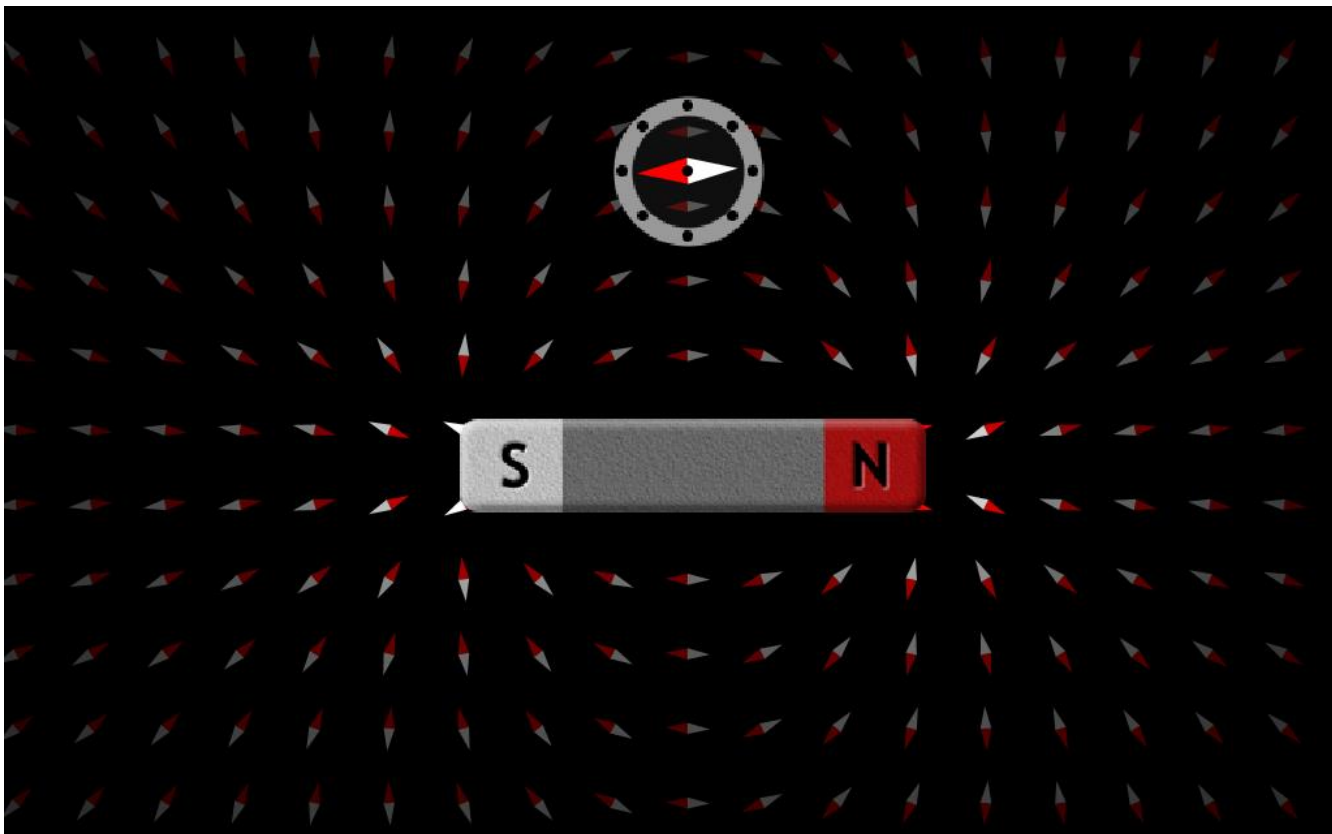
Nem csak állandó mágnesek vannak, az elektromos áramnak is van mágneses hatása.

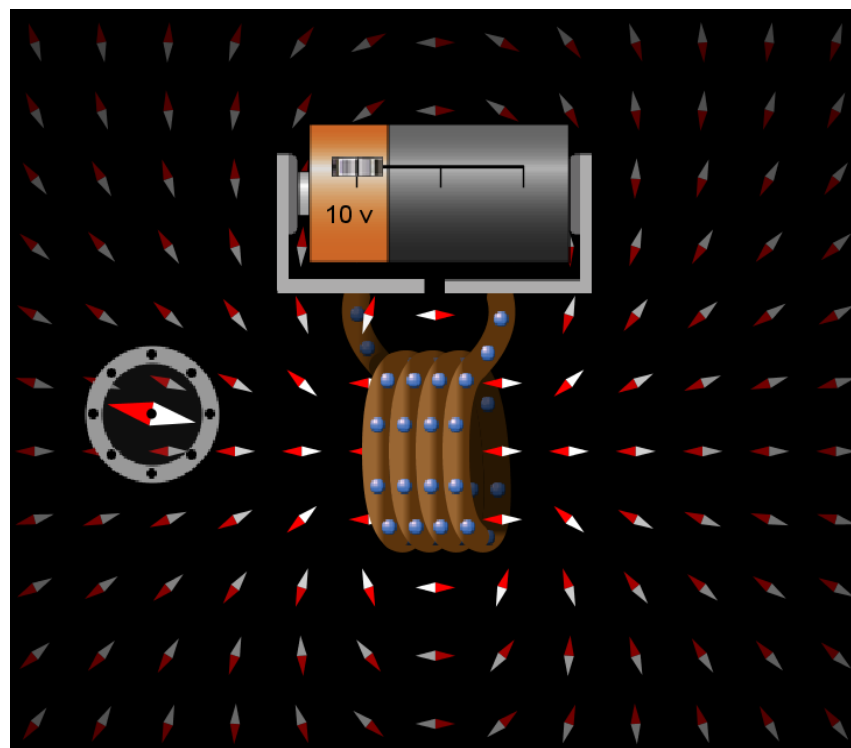
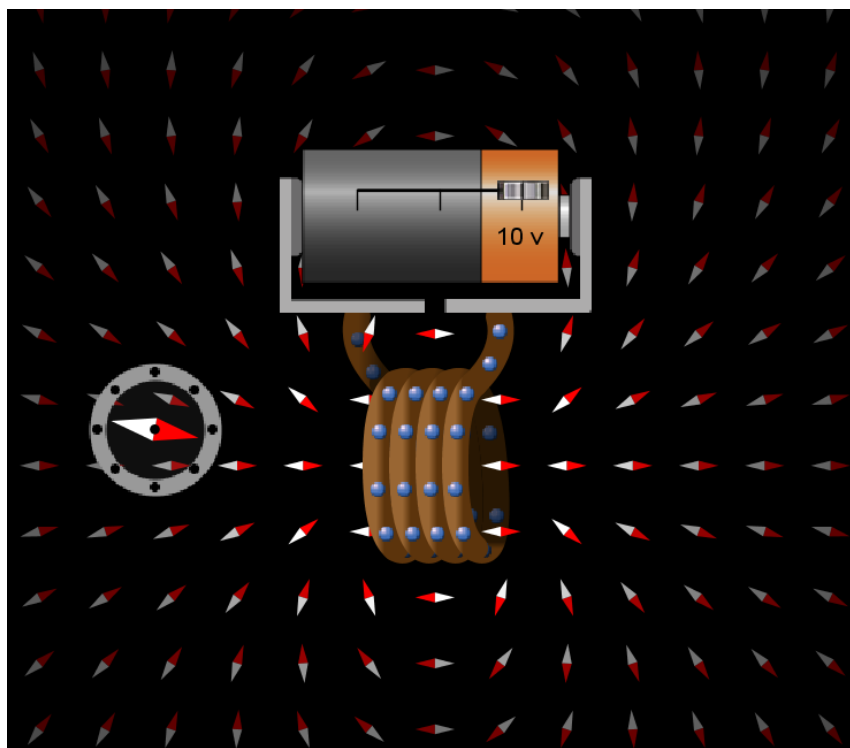

Mivel a mágnesek kölcsönhatnak egymással, így újra hasznosítva az elektrosztatikában tanultakat, bevezetjük a mágneses erőter fogalmát.

A mágneses mező megadja minden pontban hogy egy ott elhelyezett próbatestre mekkora erő hat.

A mágneses tér leírása bonyolultabb mint az elektrosztatikusé, ugyanis **összefügg a mágnesség és a töltések mozgása.**

Két modellt találtak ki:

Poisson-féle modell: minden mágnesben picike kis elemi mágnesek vannak, sőt ilyenek vannak minden anyagban.

Ez a H-tér, avagy mágneses térerősség.

mért.egys. A/m

Ezzel vezették be a mágneses dipólusmomentumot is:

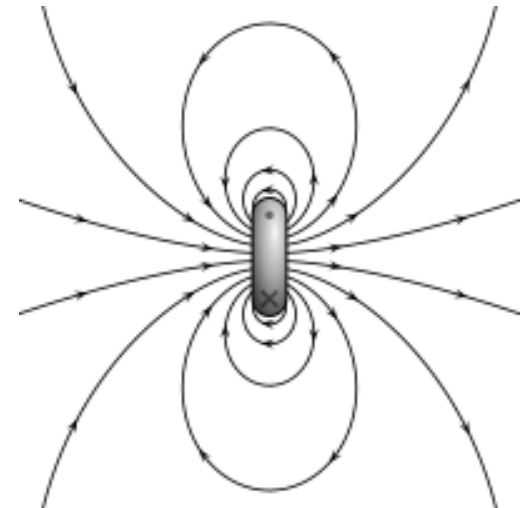
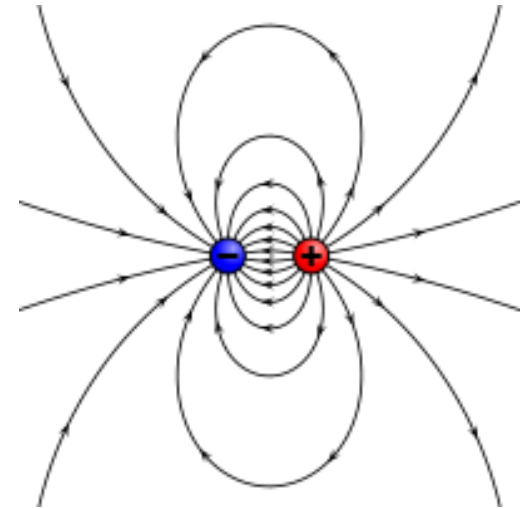
$\mathbf{m} = \mathbf{p} * \mathbf{l}$ (p itt a póluserősség, l a hossz)

Ampere-modell: a mágneses teret igazából mozgó töltések hozzák létre, az anyagban is állandóan folyó picike kör-áramok vannak.

Ez a B-tér, avagy a mágneses indukció (fluxussűrűség)

mért.egys. N/Am = Tesla (T)

$\mathbf{m} = \mathbf{I} * \mathbf{A}$ ahol I az áramerősség, A pedig a hurok területe
(a Föld tere kb. 20...70 μT , helytől függően)

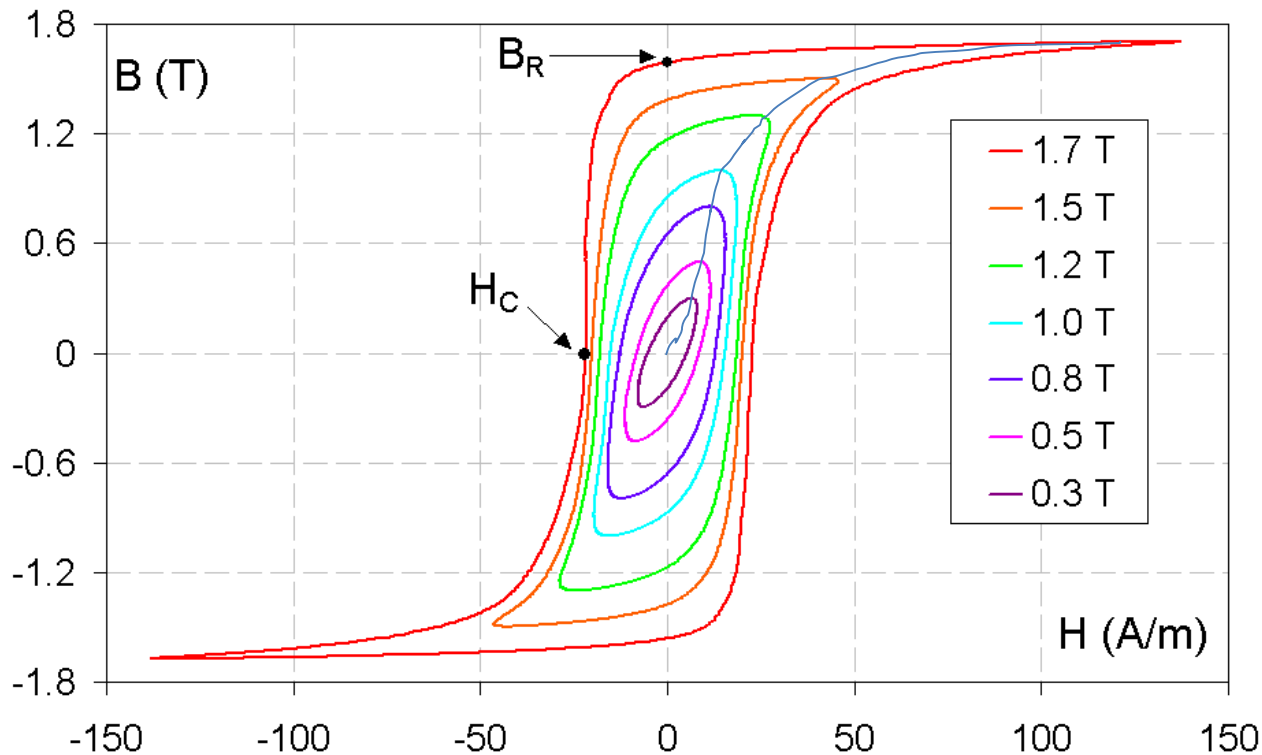

Láthatólag a két modell kívül ugyanazt adja, de az anyagon belül nem.

Hiszterézis görbék ferromágneses anyagokban

Külső tér hatására a mágnesezettség megnő, de telítődik, viszont van egy visszamaradó rész is.

B_r : remanens mágneseesség

H_c : koercivitás (ellenálló képesség lemágneseződéssel szemben)

n.B.: H a külső tér, amivel keltjük B -t az anyagban.

Mai tudásunk: az elektronnak, és a protonnak is van saját mágneses tere, önállóan is (spin), de az elektronok az atomban a pályájuk miatt további mágneses teret is kelthetnek. (a kettő eredménye hogy egy anyag mágneses-e)

H és B között hasonló összefüggés van mint D és E között:

$$\vec{H} = \vec{B} / \mu_0 - \vec{M}$$

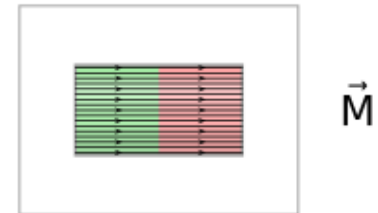
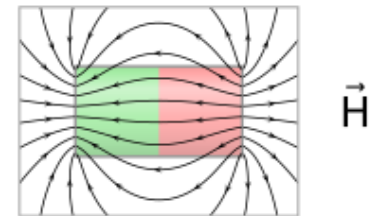
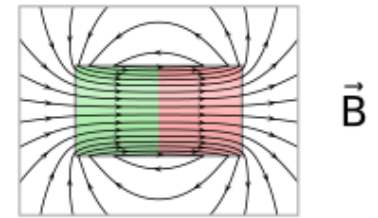
Ahol M az anyagban kialakult mágneses dipólusok tere,

általában $\vec{M} = \chi \vec{H}$ (de pl ferromágnesekre nem!),

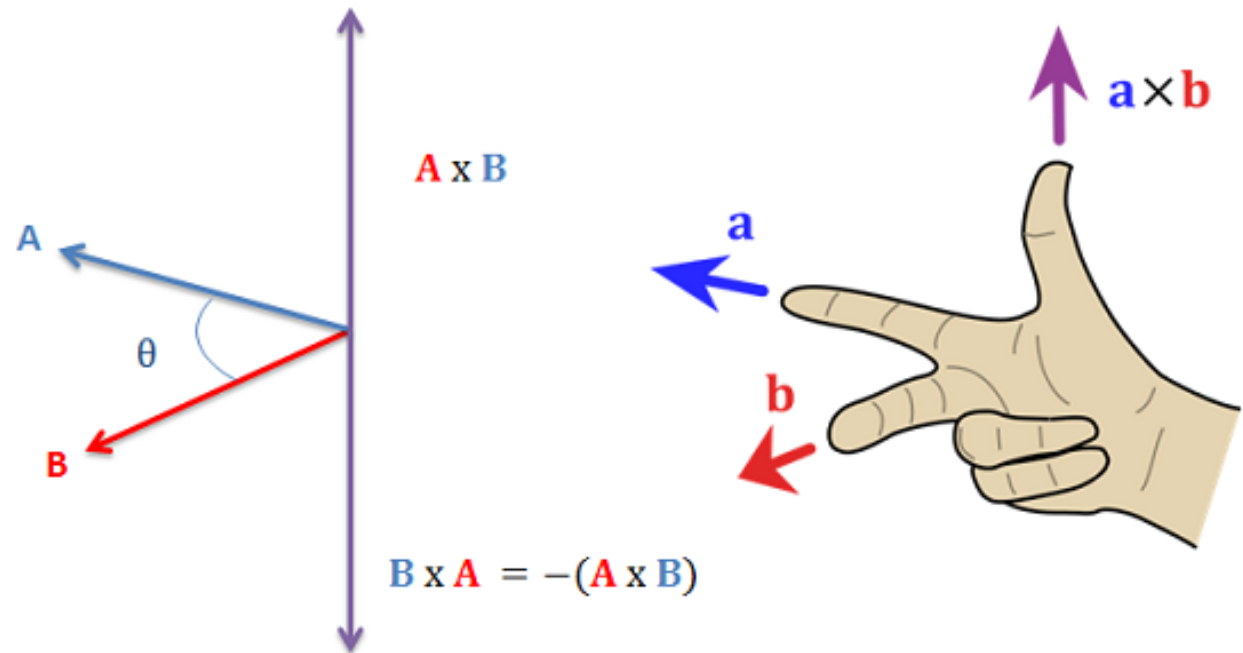
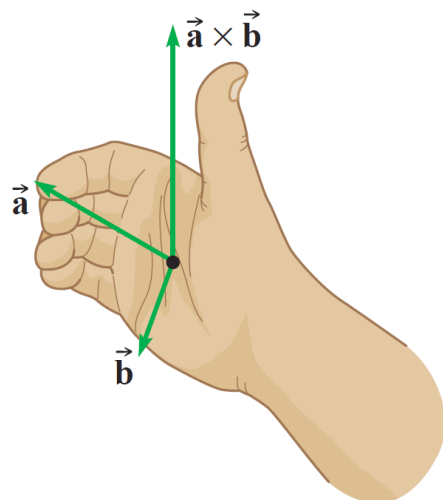
χ a mágneses szuszceptibilitás,

μ_0 pedig a vákuum mágneses permeabilitása

Vákuumban tehát a két tér csak egy konstansban tér el, éppúgy mint az E és D.

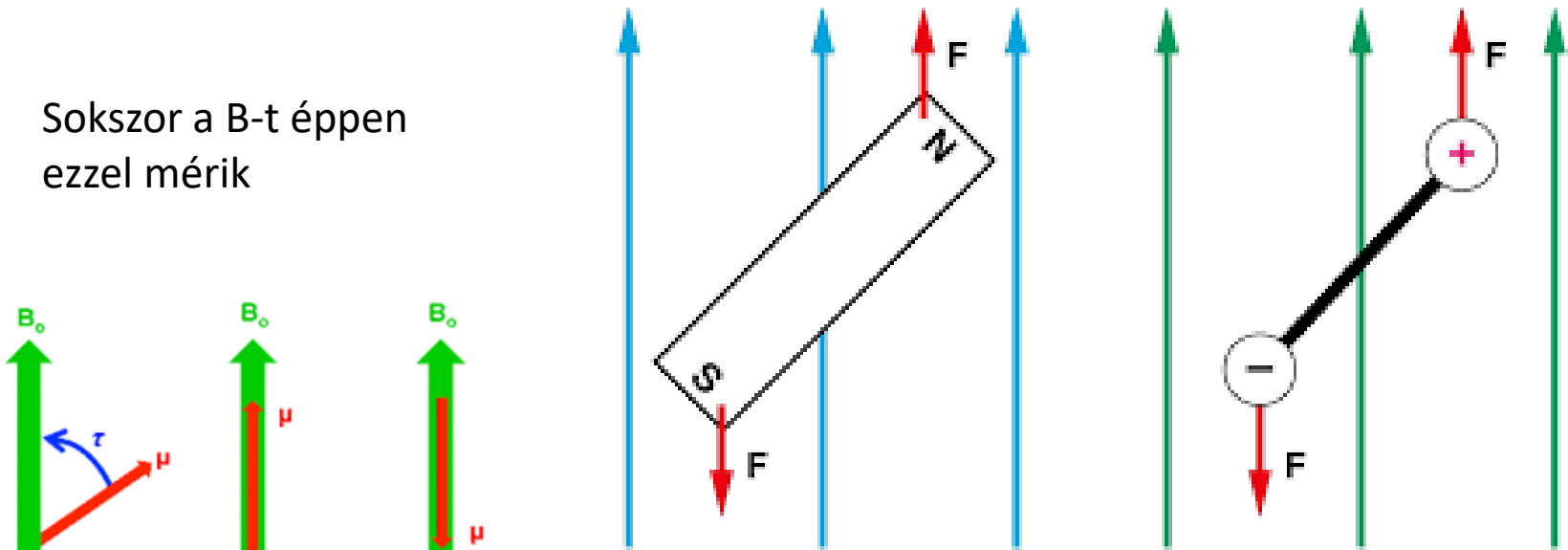
Vektoriális szorzat

Mágneses térben (B) egy mágneses dipólusra (m) forgatónyomaték (τ) hat.
(pont úgy mint elektromos térben egy el.dipólusra)

$$\boldsymbol{\tau} = \mathbf{m} \times \mathbf{B}$$

Sokszor a B -t éppen
ezzel mérik

Persze a forgatónyomaték munkát is jelent.

Így a párhuzamos beálláshoz képest az ellentétes állás helyzeti energiája magasabb lesz.

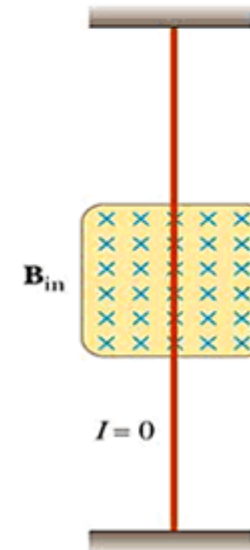
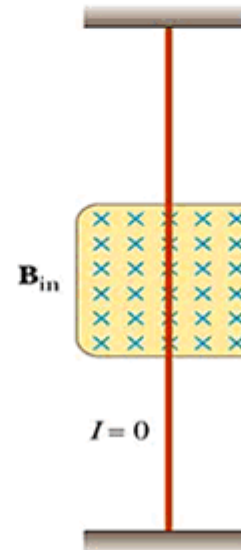
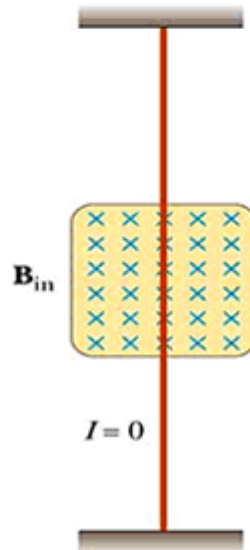
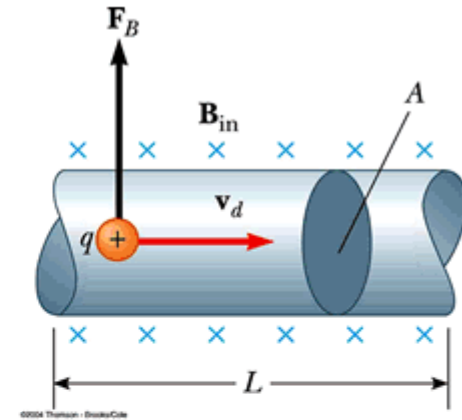
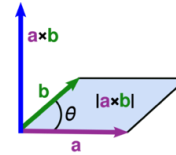
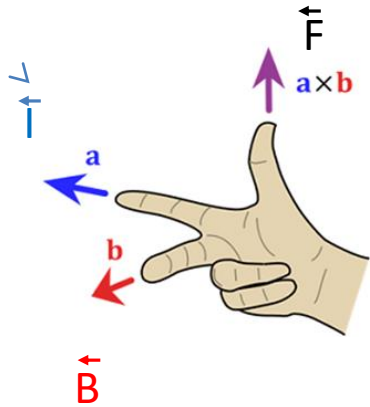
SPIN: elektronok és protonok saját „beépített” mágneses momentuma. NMR/MRI

Az áram – mágnesség kapcsolat persze kétirányú

Áram járta vezetőre mágneses térben erő hat.

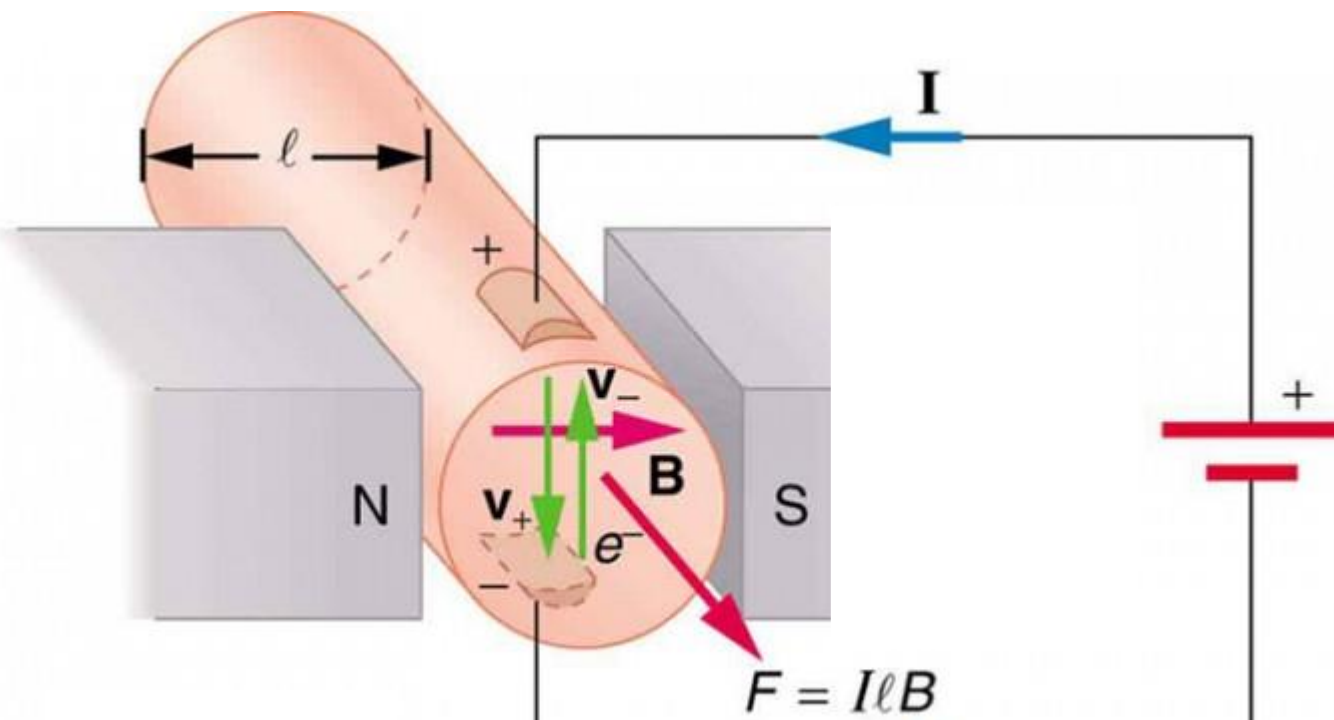
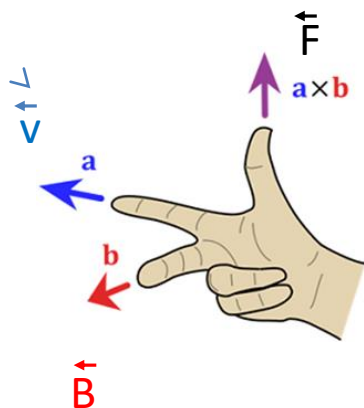
$F = I \cdot B \cdot L$, az irányokat a jobbkéz-szabály adja meg,

ha B és I szöget zár be akkor $\sin\alpha$ -val kell szorozni (vektoriális szorzat, $I \times B$).

magyarázat:

Mivel a vezetőben elektronok áramlanak, így valójában a mozgó töltésre hat az erő:

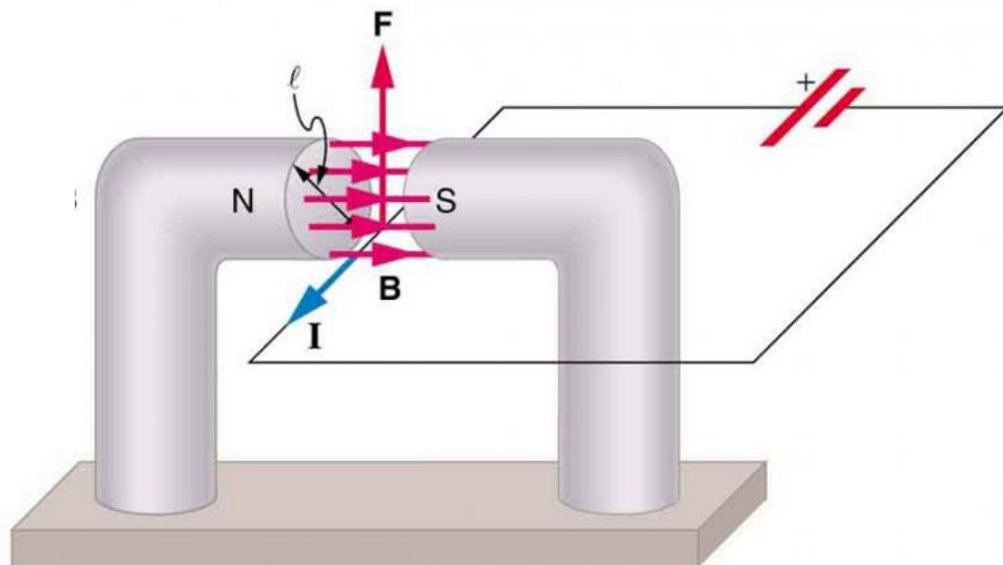
Lorentz erő

$F = q \cdot v \cdot B$ ha merőlegesség van.

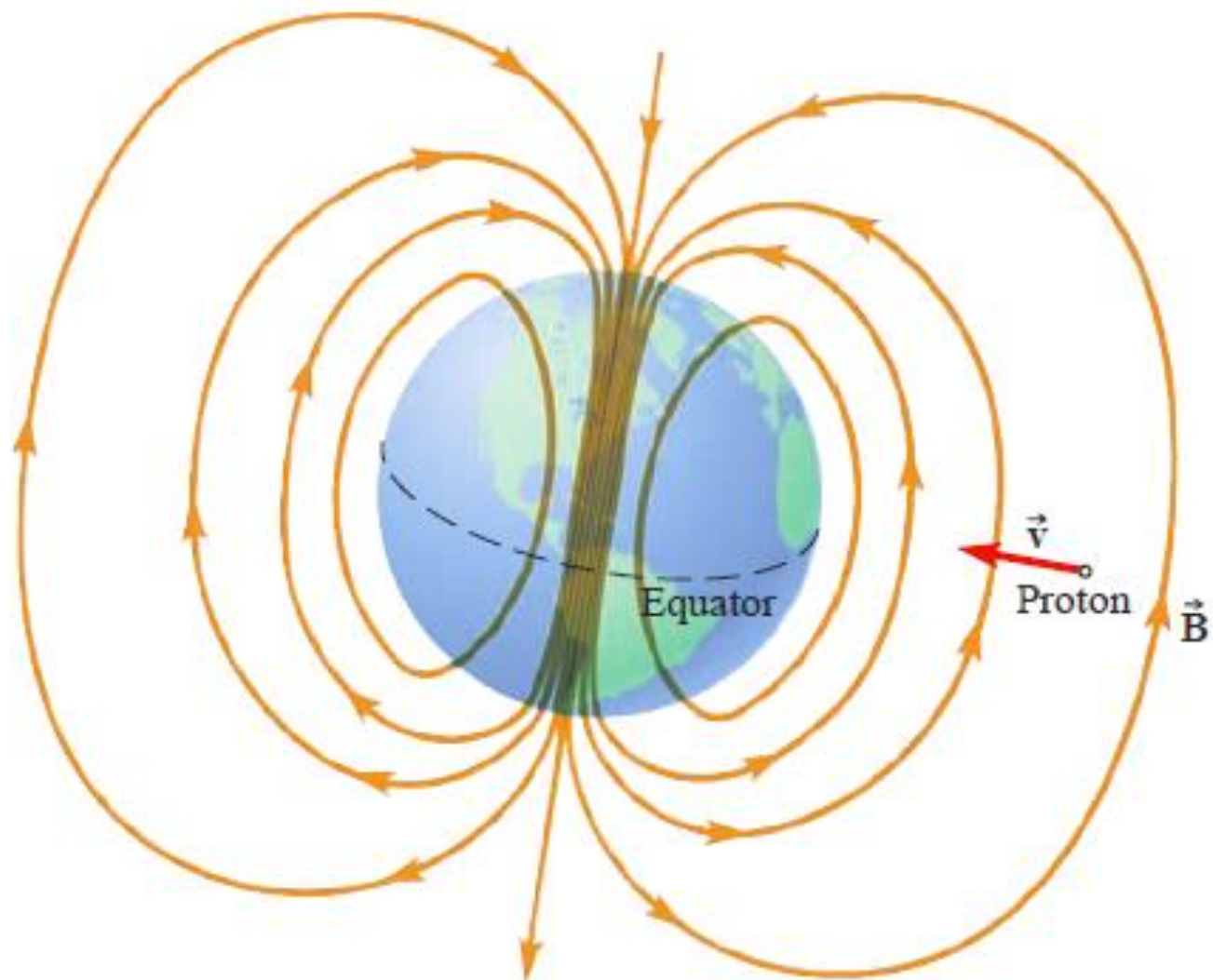
$$(F = q \cdot v \times B)$$

Sőt:

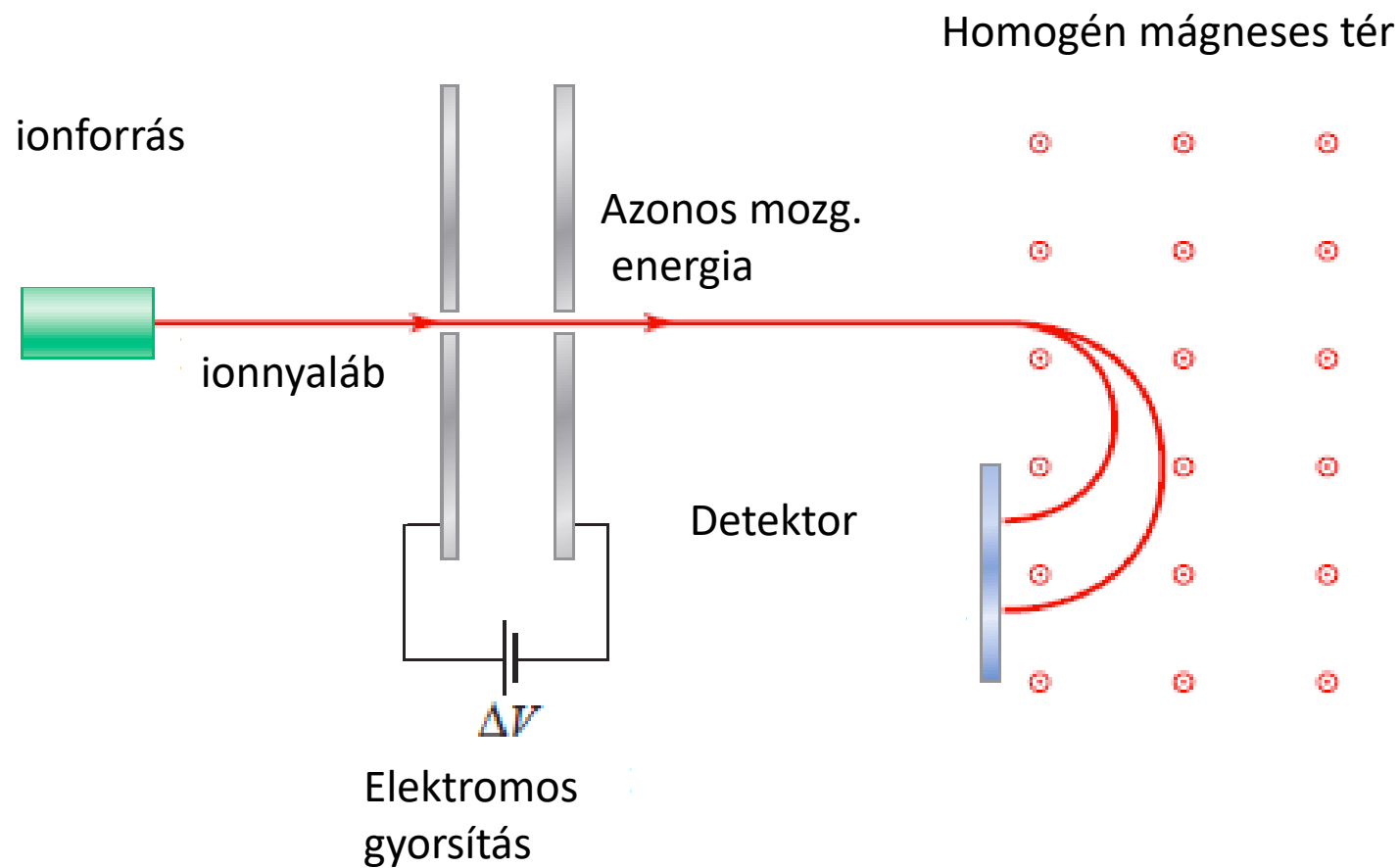
$$F = q \cdot (E + v \times B)$$

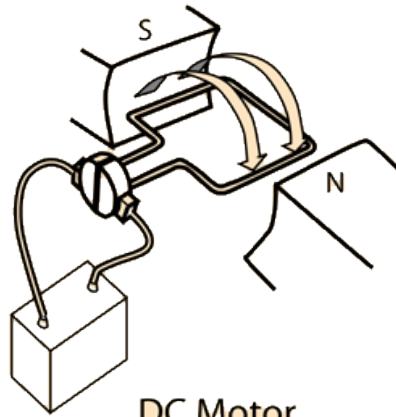

Föld mágneses tere véd a kozmikus eredetű elektromosan töltött részecskéktől

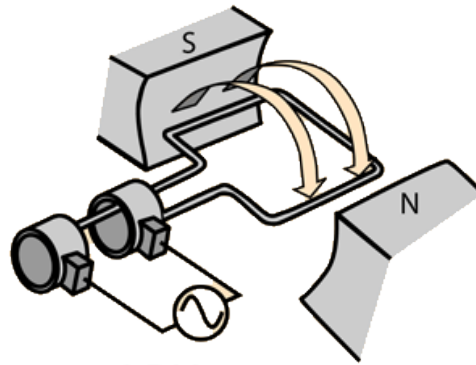

Tömegspektrométer

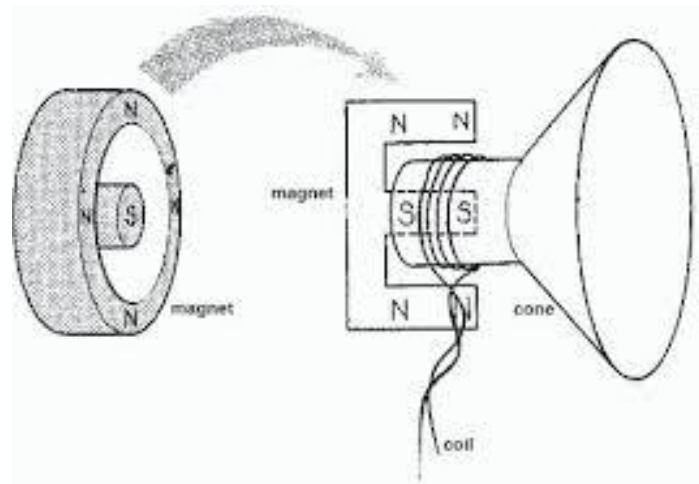
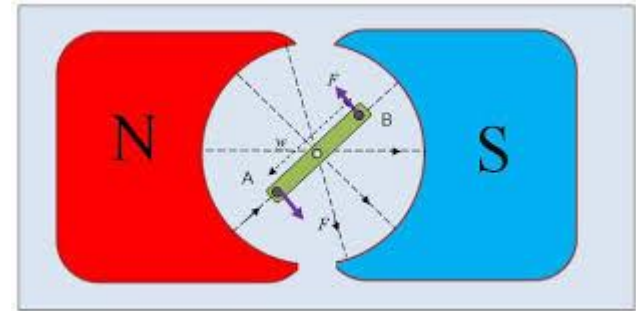

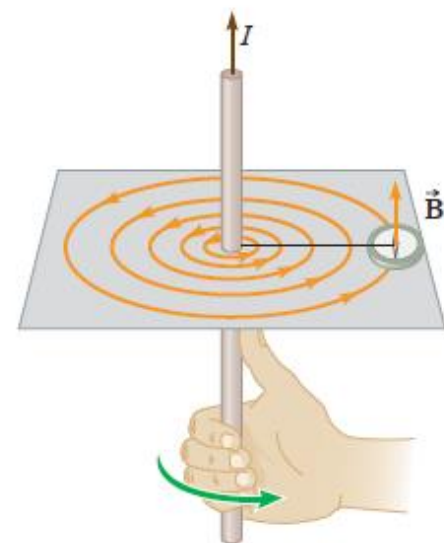
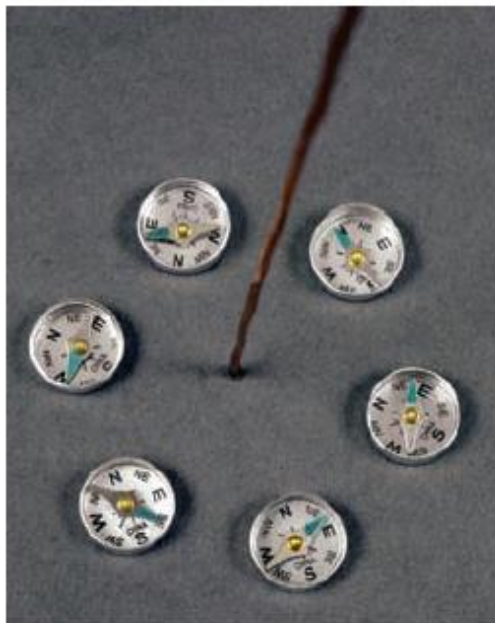
DC Motor

AC Motor

Az elektromos áram mágneses teret kelt.

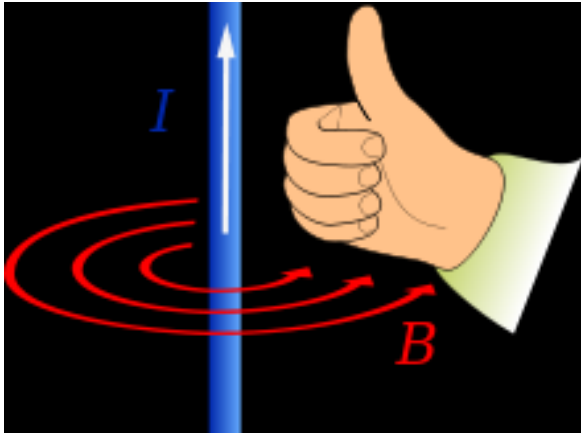

Megint egy jobbkéz-
szabály...

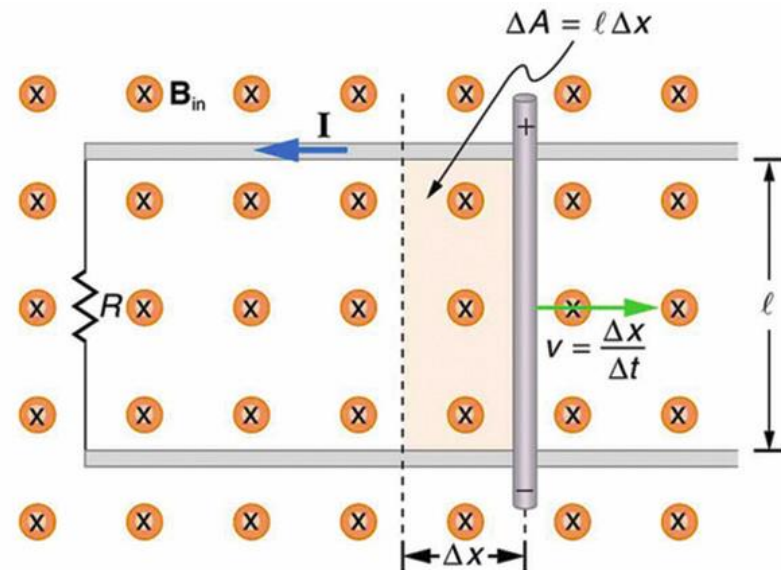
Mágneses térben mozgó töltésekre is hat erő, de közben a mozgó töltések is keltnek mágneses teret.

Ráadásul, a változó mágneses tér elektromos teret is kelt! : INDUKCIÓ

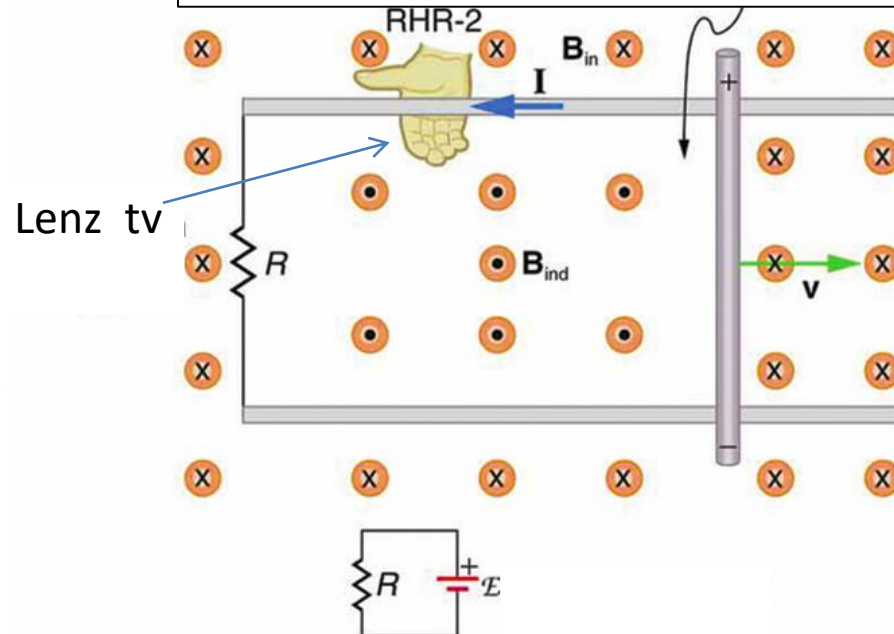

És az elektromos tér miatt mozgó töltések mágneses teret keltnek, de ez pont ellentétes az eredeti térrel.

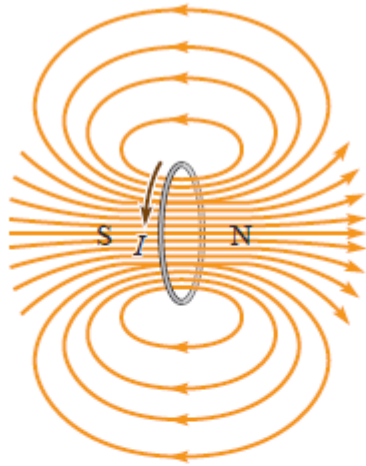
Ez az ellenhatás a Lenz törvény.

A hurokba zárt fluxus (azaz az erővonalak száma) megváltozik, ez pedig elektromos teret kelt, amit a töltésekre ható erőként látunk

Áramhurok mágneses tere

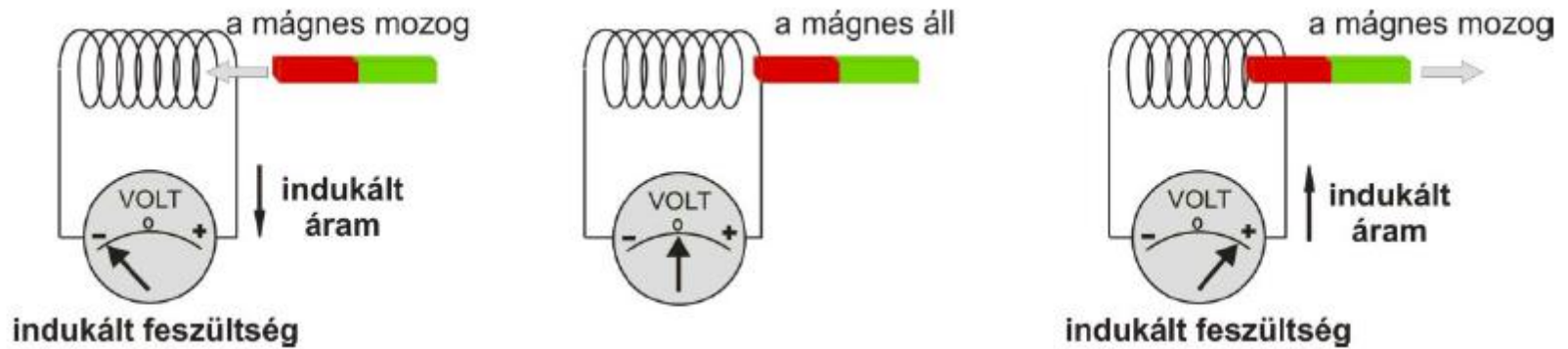
(a)

B iránya a
hurkon belül

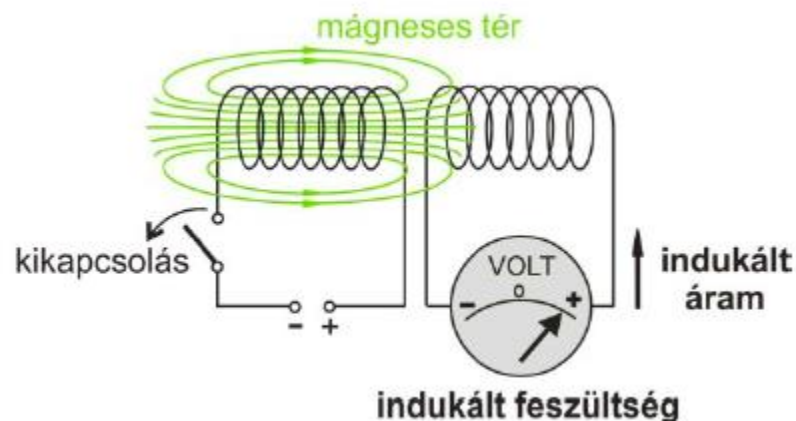
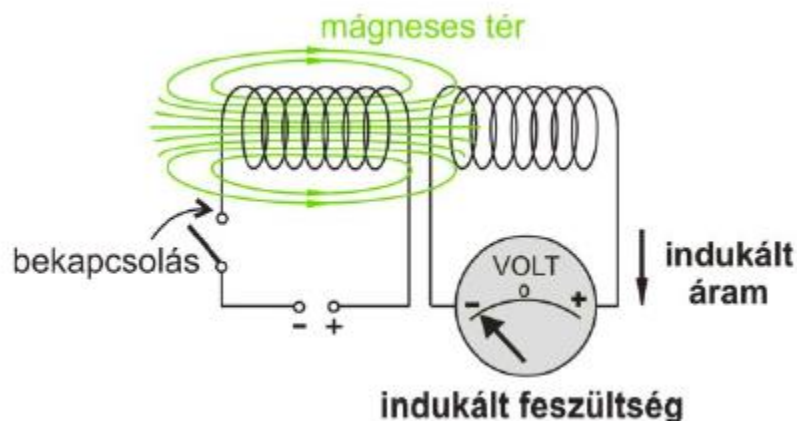

A mágneses tér változást pl egy mágnes mozgásával tudjuk elérni

Faraday: A mágneses fluxus változása egy zárt hurokon belül a hurokban elektromos teret kelt.

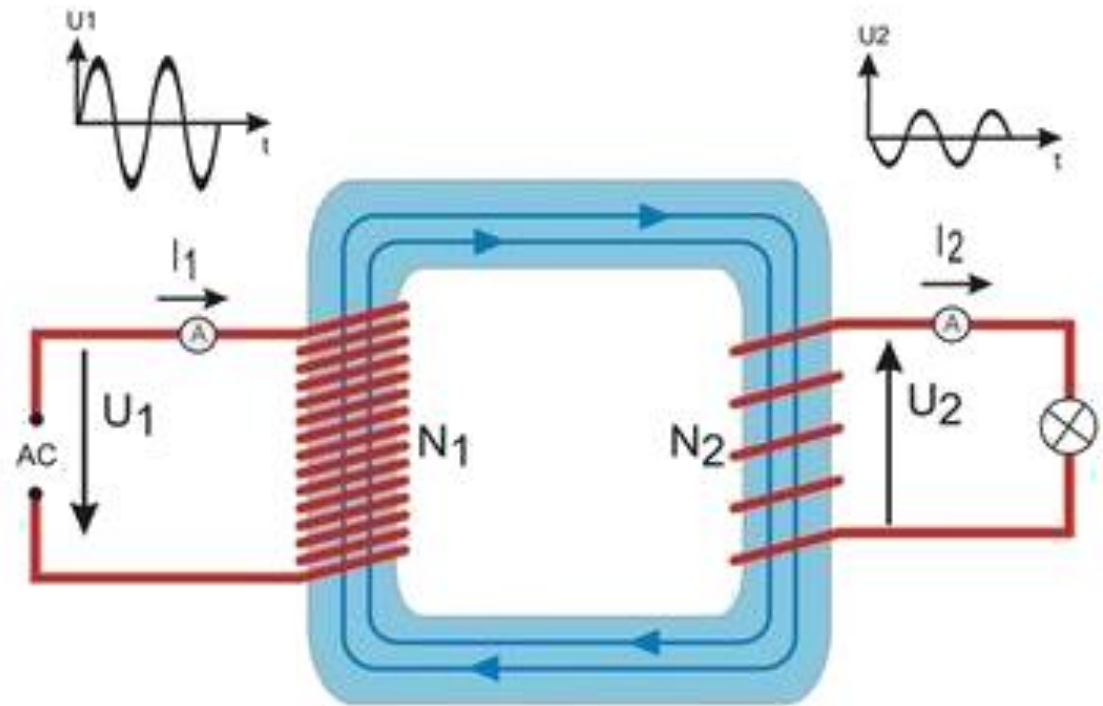
Mivel az áram is kelt mágneses teret, így két tekercs között is lesz kölcsönhatás, kölcsönös indukció.

Sőt, egyetlen tekercsben is van indukció: **önindukció**.
Ennek mértéke a **induktivitás**, mért.egys a Henry (Vs/A)

Nyugalmi indukció: nem mozgatunk sem mágnesset, sem vezetőt, hanem az áramerősséget változtatjuk.

Két tekercs közötti
indukcióval
transzformátort lehet
készíteni

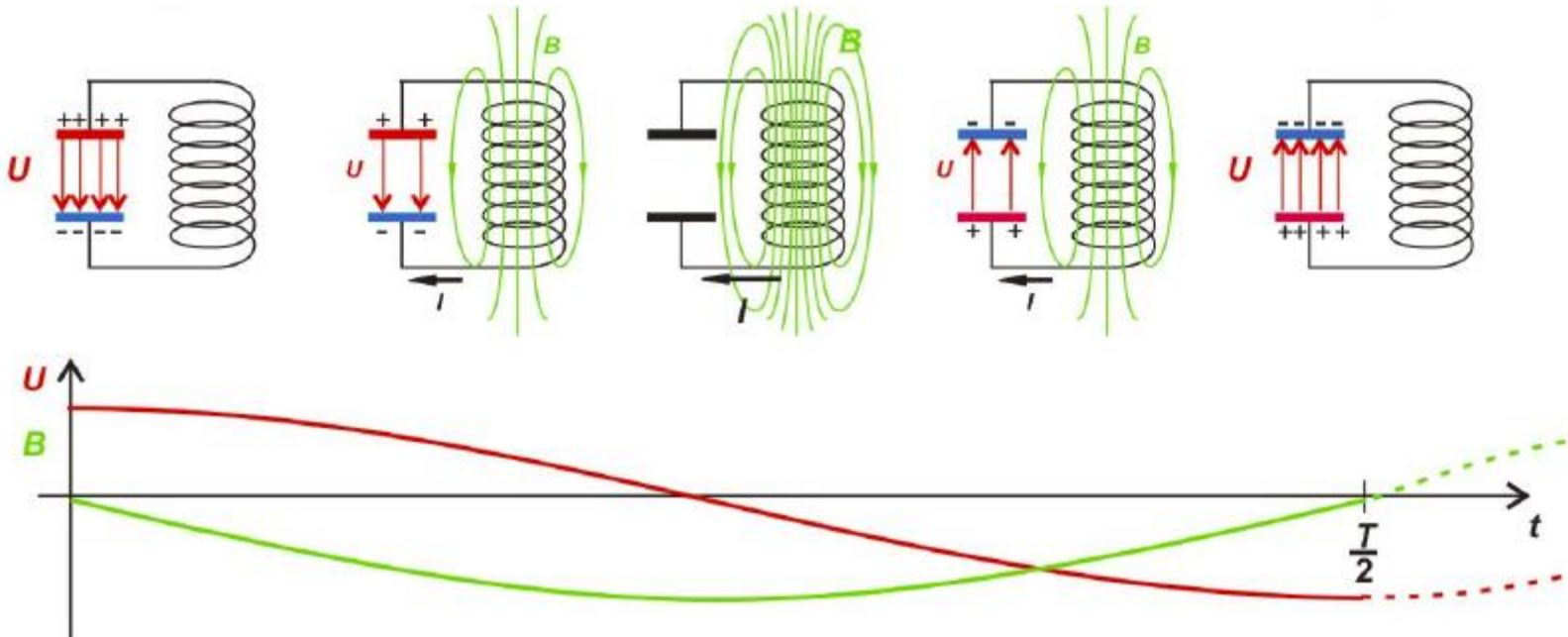
$$\frac{U_2}{U_1} = \frac{N_2}{N_1}$$

$$\frac{I_1}{I_2} = \frac{N_2}{N_1}$$

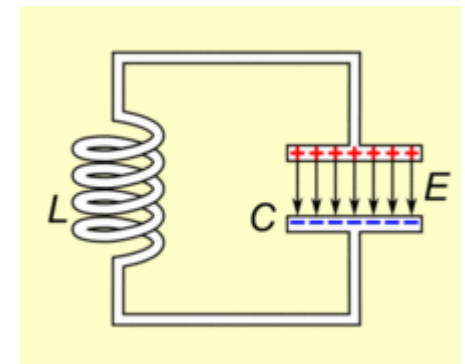
LC rezgőkör.

A kondenzátor tárolja a töltést, míg a tekercs mágneses teret hoz létre.
Az önindukció (Lenz tv) miatt a folyamat periódikus lesz.

Ehhez tartozik egy saját frekvencia is:

$$f_0 = \frac{1}{2\pi\sqrt{LC}}$$

Motor vagy generátor

